

۲۰۱۲/۰۷/۰۶

داکتر عبدالرحمن زمانی

توطئه های انگلیس علیه حکومت امانی

(قسمت ۲۲)

اقدامات انگلیس ها به تعقیب کشته شدن محمد نادر شاه

سفیر انگلیس در کابل بتاريخ نهم ماه نومبر ۱۹۳۳ طی تلگرامی به وزیر امور خارجه انگلستان، وزیر دولت برای هند، و وزیر خارجه برای امور هند، ابلاغیه رسمی حکومت افغانستان در رابطه با کشته شدن محمد نادرشاه و یک کاپی از ترجمه خلاصه مقاله اصلاح را فرستاد.

متن ابلاغیه رسمی یوم چهارشنبه ۱۶ عقرب ۱۳۱۲ شمسی :

اعلیحضرت غازی محمد نادرشاه پادشاه غمخور ما و شما و تمامی ملت افغانستان در یوم چهارشنبه ۱۶ عقرب بساعت سه بجه بعد از ظهر در احاطه قصر دلکشا از دست یکنفر جانی و خائن غدار بزخم تفنگچه شهید اکبر گردیدند - انالله و انا الیه راجعون - بر حسب امر شریعت غرا این خادم اسلام و تمامی مشایخ گرام و علمای اعلام و وزرا و مأمورین و عساکر و رعایای مرکز کابل به ذات عالی شهزاده محمد ظاهر خان فرزند ارشد اعلیحضرت غازی و شهید رحمت الله علیه بیعت نموده و بدل و جان ربقه اطاعت این پادشاه جوانیخت را که خدای عالم یار و مددگار شان باد بدوش شان باد بدوش قبول گرفتند. این بیعت از طرف اعلیحضرت ممدوح قبول و بروز مذکور اعلیحضرت شان بیادشاهی افغانستان شناخته شدند.

باین ذریعه شما عزیزان را ازین قضیه واقعه مستحضر گردانیده برایتان امر میداریم که بیعت اهالی و عساکر و مأمورین آنجا را بنام اعلیحضرت محمد ظاهر خان استیصال و ارسال حضور داشته و مدت سه روز در آنجا فاتحه اعلیحضرت غازی شهید را بگیرید. «وکیل صدراعظم (۱)»، وزیر امور حرب شاه محمود»

انگلیس ها بعد از کشته شدن محمد نادر خان برای جلوگیری از وخامت اوضاع و ثبات رژیم موجوده در افغانستان هم دست به اقدامات جدی یکطرفه زدند، و هم برای خنثی ساختن فعالیت های امانیست ها اقدامات مشترکی را با رژیم خاندانی روی دست گرفتند.

مقامات انگلیسی نمیدانستند که ترور محمد نادر شاه یک عمل انفرادی انتقام جویانه است یا نتیجه یک پلان وسیعتری که سوؤقصد به جان افراد دیگر خانواده یحیی را بدنبال داشته باشد. آنها وضعیت سرحدات آزاد را آرام ارزیابی

د پانو شمیره: له 1 تر 5

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټينگه کړئ maqalat@afghan-german.de

پاڼه: دليکنې د ليکنيزې ښې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راپورولو مخکې په خبر و لولئ

میکردند، فکر میکردند که محمد ظاهر پسر محمدنادرشاه چانس مناسبی داشته باشد. حمایت متحدانه کاکا های ظاهر خان، نبودن کدام مدعی رقیب، نزدیکی زمستان، و عودت قبایل کوچی (غلجی ها، خوستوال ها، ننگرهارهای ها و غیره) به هند فکتور های بودند که به نفع ظاهر خان بود. اما با در نظر گرفتن کشته شدن سردار محمد عزیز خان (پدر سردار محمد داود خان) برادر بزرگ نادرشاه و سفیر افغانستان در برلین (۲)، کشته شدن کارمندان سفارت انگلیس در کابل، و به تعقیب آن دو ماه بعد کشته شدن محمد نادر خان، انگلیس ها را به حراس انداخت. آنها آینده را به فعالیت های غازی امان الله خان و گروهش مربوط دانسته و حتی تلاش پیشبینی آینده را هم خطرناک میدانستند (۳).

انگلیس ها یک روز بعد از آنکه شاه مقتول در کابل بخاک سپرده شد، برای جلوگیری از وخامت اوضاع و حمایت رژیم موجوده دست به اقدامات مستقیم ذیل زدند:

اخطار به قبایل آزاد

بتاریخ ۱۰ نومبر ۱۹۳۳ ذریعۀ تلگرام های به مقامات ایالت سرحدی شمال مغربی در پشاور، و ایالت بلوچستان در کوئته هدایت داد شد که چون ثبات دولت افغانستان تا اندازه بسیار زیادی به اقدامات مهار کردن قبایل توسط حکومت هند وابسته است، لذا بدون ضیاع وقت و به هر طریقه که مؤثریت بیشتر داشته باشد، به سران قبایل تاکید شود که حکومت هند در قبال امور داخلی افغانستان از سیاست بیطرفی کامل پیروی میکند. در رساندن این پیغام به قبایل تاکید شد تا حد ممکن بدون سروصدا صورت گیرد، و از هر گونه اشاره به موجودیت مناسبات دوستانه انگلیس ها با دولت افغانستان خودداری شود. به مقامات ایالتی امر شد که در صورت تخطی ازین اخطار و نشانه های تصمیم عبور سرحد توسط قبایل، فوراً به حکومت هند اطلاع داده، و پیشنهادات خود را برای جلوگیری از خرابی اوضاع بفرستند. دولت هند آمادگی دارد برای شکستادن چنین یک حرکتی در مراحل ابتدائی اش، و یا برگشتاندن قبایلی که به خاک افغانستان داخل شده باشند، از اقدامات لازم پیشنهاد شده حمایت کند (۴).

بسته نمودن سرحد

حکومت هند بریتانوی بتاريخ ۱۰ نومبر ۱۹۳۳ مکتوب عاجل ذیل را به مدراس، بمبئی، کلکته، لکنهو، رنگون (برما)، پینا، ناگپور (ایالات مرکزی)، آسام، کمشنر عالی اجمیر-میروارا، بنگلور، دهلی، حیدرآباد (دکن)، لاهور، گجرات، نیپال، کشمیر، کاشغر و مناطق دیگر فرستاد: «با در نظر داشت قتل پادشاه نادرشاه، تا اوامر بعدی به استثنای افراد موظف، به هیچ سیاح بریتانوی یا هندی، بشمول خانم ها اجازه داده نخواهد شد که از راه تورخم - کابل یا چمن - قندهار وارد افغانستان شوند (۵)». بعد از ده روز تنها به مرد های انگلیس اجازه داده شد تا از طریق تورخم و چمن وارد افغانستان شوند.

عجله در شناخت فوری ظاهر خان بحیث پادشاه

وزارت خارجه انگلستان بتاريخ ۱۰ نومبر ۱۹۳۳ به وزیر مختار انگلیس در کابل ضمن تائید نظرش در شناخت فوری ظاهر خان بحیث پادشاه نوشت که «باشناخت ظاهرخان بحیث پادشاه هیچ چیزی را از دست نخواهیم داد، و این قدم باید به امید بهبود چانس وی برداشته شود، چون اقدام شاه محمود خان برای ثبات رژیم مطلوب، به مصلحت بوده و نباید با شکست غیر مترقبه مواجه شود (۶)».

جلوگیری از گزارش های مطبوعات و تهیه و پخش مواد مصلحتی و فرمایشی به خبرنگاران

به همان تاریخ ۱۰ نومبر ۱۹۳۳ به وزیر مختار انگلیس در کابل و وزارت خارجه در لندن اطلاع داده شد که «از تلگرام های مطبوعاتی دارای اشارات و بیانات خطرناک مثل دست داشتن محمد هاشم در قتل نادر درینجا جلوگیری شده و حتی تلگرام های ژورنالیست های طبقه بهتر هم تحت تصویب نامه تلگراف ممنوع قرار داده شده اند... لذا ما ممنون خواهیم شد که اگر سفیر فوراً و گاه گاهی برای دادن به ژورنالیست ها مواد مناسب را بما بفرستد» (۷).

د پانوی شمیره: له 2 تر 5

افغان جرمن آنالین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هيله من يو خپله لیکنه له رالیولو مخکي په خیر و لولی

دادن اسلحه به حکومت کابل

انگلیس ها در هفته اول بعد از کشته شدن محمد نادرشاه موافقت نمودند که تفنگچه های اتوماتیک (خودکار) و مرمی های آنرا به افغانستان بفرستند. آنها همچنان ۲۵۶ جعبه وسایل مخابره بیسیم را تهیه نموده و اسناد آنرا بدسترس نمایندگی افغانستان گذاشتند (۸).

پیشنهاد شکایت به دولت ایتالیا

بتاریخ ۱۴ نومبر ۱۹۳۳ اطلاع داده شد که یک بیانیه غازی امان الله خان بزبان دری والیان و اهالی کابل، مزارشریف و میمنه را مخاطب قرار داده و از آنها خواسته است که «حال که خداوند مملکت را از نادرخان آزاد ساخته است، ازین خانواده وطن فروش اطاعت نکنید. اگر از من بخواهید، من برای خدمت به دین و وطن آماده میباشم». درین تلگرام علاوه شده است که «چون بنظر میرسد که امان الله به مهمان نوازی ایتالی ها بی حرمتی نموده است، با نظر داشت دلچسپی مشهود مشترک هر دو کشور برای حفظ صلح، هیئتی به حکومت ایتالیا فرستاده شود» (۹).

اما این پیشنهاد رد شده و به وزیر دولت برای امور هند در لندن اطلاع داده شد که «حکومت هند [بریتانوی] هر نو احتجاج رسمی دولت بریتانیا به حکومت ایتالیا را خیلی خطرناک میدانند، چون اگر افشا شود، بدون هیچ شکی مداخله مستقیم در امور داخلی افغانستان را نشان خواهد داد... احتجاج احتمالاً باید توسط حکومت افغانستان صورت بگیرد، و سفیر [انگلیس در کابل]، اگر لازم باشد، خلاصه مقصد پیغام امان الله را، البته بدون افشای مرجعی که آنرا به حکومت هند رسانده است، در اختیار شان قرار دهد» (۱۰).

به تعقیب این تلگرام در یک تلگرام دیگر به سفیر انگلیس در کابل مشوره داده شد تا به حکومت افغانستان اخطار دهد که در صورت پروتست شان به حکومت ایتالیا، فشار آوردن بر امان الله خان تایتالیا را ترک کند، نه به نفع ما [انگلیس ها] و نه بنفع آنها [حکومت افغانستان] خواهد بود. بودن وی در روم یقیناً نسبت به اینکه طور مثال در قسطنطنیه یا مسکو باشد، کمتر خطرناک میباشد» (۱۱). چون انگلیس ها غازی امان الله خان را در روم تحت نظارت داشتند و تمام ترتیبات ممکن نظارت بر فعالیت های وی را تدارک دیده بودند، علاوه بر خطر وارد کردن فشار برای ترک ایتالیا، میترسیدند که حتی یک اقدام ملایم هم منجر به انتقال فعالیت های وی بکدام مرکز دیگری در خارج از ایتالیا نشود، که بدست آوردن اطلاعات آن برای شان مشکل خواهد بود. لذا پیشنهاد شد که دولت افغانستان از ایتالیا بخواهد از امان الله خان راجع به پیغام های متذکره بپرسد که آیا وی آنرا فرستاده است، و اگر چنین باشد بر آن اعتراض کند. بدین وسیله به امان الله خان بدون آنکه تهدید شود، اخطار داده خواهد شد (۱۲).

نظارت بر غلجی ها

انگلیس ها از غلجی ها حراس داشته و معتقد بودند که میتوانند در رابطه با ثبات و امنیت در افغانستان نقش منفی ادا، و امنیت خانواده حاکم را بخطر مواجه سازند. لهذا آنها کپتان رابینسن (Captain J. A. Roninson) مأمور وظایف مخصوص، را مؤظف ساختند تا آنها را تحت نظارت و مراقبت داشته باشد. این صاحب منصب اردوی انگلیس در راپوری که یکماه بعد از کشته شدن محمد نادر خان تهیه کرد، نوشت که رالف گریفیت (Sir Ralph Griffith) حین مأموریتش در وزیرستان با سران منتفذ سلیمان خیل ارتباط نزدیک داشت و بنا بر راپوری که در آن وقت داده است، باوجود دشمنی بین غلجی ها و درانی ها [در دوران اغتشاش حبیب الله کلکانی]، طرز برخورد عمومی شان بمقابل نادر شاه و حکومتش دوستانه بود. اما شرایط حالا تغیر نموده است. روش فعلی غلجی ها بمقابل حکومت افغانستان خصمانه میباشد. رابینسن علل این مخالفت را نفرت آنها از درانی ها، ترسانها از محدود شدن بیشتر آزادی هایشان، و شاه جوان را دست نشانده انگلیس ها دانستن میدانند. بر علاوه شرکت اسهامی که حکومت در آن سهم دارد، به تجارت آنها صدمه وارد میکند.

د پانوی شمیره: له 3 تر 5

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکي په خیر و لولی

جلوگیری و دفع هر نوع تهدید از مناطق تحت کنترل و یا قبایلی

انگلیس ها کوشیدند تا هر نوع تهدیدی که حکومت خانواده محمدنادرشاه را با خطر مواجه کند، کشف و بزودترین فرصت خنثی کند. طور مثال در هفته اول بعد از کشته شدن محمد نادر خان هنگامی که انگلیس ها راپور گرفتند که غلام خان، خان سابق اسمار در کنر، میخواد در موقع مساعد به کمک سالار زائی ها اسمار را دوباره اشغال کند، به سالارزائی ها و غلام خان اخطار داده شد که در صورت چنین تلاشی با عواقب بسیار وخیم روبرو خواهند شد (۱۳).

مقامات انگلیسی همچنان بصورت عمومی به قبایل آزاد اخطار دادند که در صورت بروز هر نوع نا آرامی در افغانستان به هیچ قومی از "علاقه غیر" (مناطق آزاد سرحدی) اجازه مداخله داده نخواهد شد. لذا به شما اخطار داده میشود که اگر بصورت انفرادی و یا گروهی و یا لشکر قومی در افغانستان نزاع برپا کنید، و یا در کدام نا آرامی در آنکشور سهم بگیرید، حکومت بریتانیا برای توییح شما بصورت فوری و خیلی شدید اقدام خواهد کرد. در صورت تخطی ازین اخطار حکومت تمام قبیله را مسنول میداند. گورنر ایالت سرحدی شمال غربی برای توییح قبایل اقدامات آتی را چه بطور تنهائی یا چندتائی در نظر گرفته بود: (۱) نمایش قوای هوائی، همراه با پرتاب اوراق اخطاریه؛ (۲) راه بندی و گروگان گیری (برمته)؛ (۳) تجمع قوا در نقاط ستراتژیک؛ (۴) بمبارمان هوائی؛ (۵) پیش قدمی قوای نظامی در مناطق قبایلی (۱۴).

ازین اقدامات یکجانبه و اقدامات مشترکی که در قسمت های بعدی ذکر خواهد شد، روشن میشود که حمایت از رژیم خاندانی برای انگلیس ها چه اهمیتی داشته و آنها برای بقای این رژیم تا چه سرحدی پیشرفته و حاضر به انجام چه کار های بودند.

(ادامه دارد)

یادداشت ها و مأخذ

(۱) . محمد هاشم خان صدراعظم در وقت کشته شدن محمد نادرشاه بیرون از کابل و مشغول بازرسی امور ولایات شمالی افغانستان بود. وی بعد از آنکه از کشته شدن شاه مطلع و از استقرار سلطنت محمد ظاهر خان مطمئن شد، وارد کابل گردید و زمام امور را از شاه محمود خان وزیر حرب بدست گرفت.

(۲) . سردار محمد عزیز خان سفیر افغانستان در آلمان بتاريخ ۶ جون ۱۹۳۲ بضرط گلوله تفنگچه سید کمال خان بقتل رسید. سید کمال خان محصل افغانی اعلام کرد که این عمل او برسم احتجاج علیه سلطه و نفوذ بریتانیا در افغانستان صورت گرفته است .

(۳) . اسناد محرمانه آرشیف هند بریتانوی، مکتوب محرمانه شماره ۱۲۷۶-۱۳۱۳، مؤرخ ۱۹ نومبر ۱۹۳۳ ، ارزیابی اوضاع افغانستان توسط گورنر ایالت سرحدی شمال غربی.

(۴) . اسناد محرمانه آرشیف هند بریتانوی، تلگرام های شماره ۲۰ و شماره ۲۶۵۲ ، مؤرخ ۱۰ نومبر ۱۹۳۳ به پشاور و کویته.

(۵) . اسناد محرمانه آرشیف هند بریتانوی، مکتوب عاجل شماره ایف ۲۵۴-ایف/۳۳ .

(۶) . اسناد محرمانه آرشیف هند بریتانوی، تلگرام شماره ۷۰ مؤرخ ۱۰ نومبر ۱۹۳۳ به سفارت انگلیس در کابل و کاپی به دهلی جدید.

(۷) . اسناد محرمانه آرشیف هند بریتانوی، تلگرام شماره ۶۳۹، مؤرخ ۱۰ نومبر ۱۹۳۳ .

د پانو شمیره: له 4 تر 5

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزي بني پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله لیکنه له رالیولو مخکي په خیر و لولئ

- (۸) . اسناد محرمانه آرشیف هند، تلگرام های شماره ۲۷۳۵ ، ۳۳/۷۴۳۳ مؤرخ ۱۷ نومبر ۱۹۳۳ .
- (۹) . اسناد محرمانه آرشیف هند بریتانوی، تلگرام شماره ۶۵۶ مؤرخ ۱۰ نومبر ۱۹۳۳ پشاور .
- (۱۰) . اسناد محرمانه آرشیف هند بریتانوی، تلگرام شماره ۲۷۰۸ مؤرخ ۱۵ نومبر ۱۹۳۳ به لندن، و کاپی شماره ۳۹۲ آن به کابل .
- (۱۱) . اسناد محرمانه آرشیف هند بریتانوی، تلگرام شماره ۲۷۲۲ مؤرخ ۱۷ نومبر ۱۹۳۳ به لندن، و کاپی شماره ۳۹۶ آن به کابل .
- (۱۲) . اسناد محرمانه آرشیف هند بریتانوی، تلگرام شماره ۸۰ مؤرخ ۲۲ نومبر ۱۹۳۳ وزارت خارجه انگلستان به سفیر انگلستان در کابل .
- (۱۳) . اسناد محرمانه آرشیف هند بریتانوی، تلگرام شماره ۶۷۱ مؤرخ ۱۶ نومبر به قوماندانی مناطق شمالی، سفارت انگلیس در کابل و دفتر خارجه امور هند .
- (۱۴) . اسناد محرمانه آرشیف هند بریتانوی، مکتوب محرمانه شماره ۱۲۷۶-۱۳۱۳، مؤرخ ۱۹ نومبر ۱۹۳۳ سکرتر عالی حکومت برای ایالت سرحدی شمال غربی .

د پانو شمیره: له 5 تر 5

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له مور سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنی د لیکنیزې بنی پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیولو مخکې په څیر و لولئ